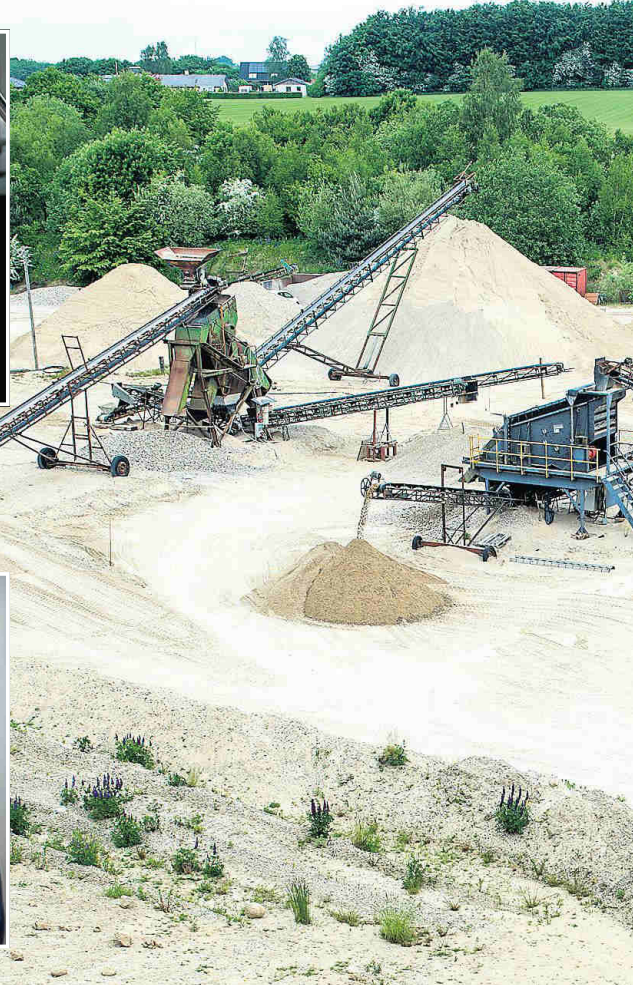

Therese Strand Nielsen er sognepræst i blandt andet Thorup Kirke og har sammen med gruppen "Værn om vand" kæmpet imod en ny grusgrav i Siem.
Foto: Laura Gulddammer

- Ideen er, at når man udvikler byer, bygger supersygehuse og bygger veje, så henter man råstofferne lokalt, for det er det nemmeste og billigste, siger Morten Lauge Pedersen, lektor i naturgeografi, om meningen med at indvinde råstoffer i Nordjylland.
Foto: Laura Gulddammer

Konflikter graves op

» Hvis først drikkevandet skades, kan det være umuligt at få rettet op på igen. Der må simpelthen kunne findes løsninger, hvor vandet ikke er i fare.

TERESE STRAND NIELSEN,
sognepræst, Thorup Kirke

Af Emma Tofte Lund Poulsen
og Frederik Siiger
redaktion@nordjyske.dk

Lytter man et øjeblik, kan man let høre maskinerne. I det fjerne lyder en konstant svag buldren, der bryder med idyllen ved Thorup Kirke, der ligger smukt omkranset af træer og buske.

- Og de graver faktisk ret langt væk lige nu. Med den nye tilladelse kommer de til at kunne grave endnu tættere på trægrænsen, forklarer sognepræst Therese Strand Nielsen og peger ud over en kornmark i retning af lyden.

Bag sig har hun kirken, der ligger lige uden for den lille by Hellum i Rebild Kommune. Selv kalder præsten Thorup Kirke for "en lille perle". På en lille bakketop med massevis af træer og planter ligger kirken med sin velordnede kirkegård og minder om en lille park.

Den fjerne rumlen stammer fra Siem Skov, hvor Lindensborg Gods har gjort en grusgrav ud af området. Og det er en udvidelse af den nuværende grusgrav, der fremkalder en bekymret mine hos sognepræsten.

Hvert fjerde år skal Region Nordjylland revidere den råstofplan, der afgrænser de områder i Nordjylland, hvor der må graves efter råstoffer. I 2016 skulle den seneste plan have været præsenteret. Planen kommer til verden via flere offentlige høringsfaser, og her kommer der for alvor grus i maskineriet. Over 300 indsigelser og protester i flere områder i Nordjylland udsatte Råstofplan 2016, så politikerne først kunne præsentere den nye plan i april 2017.

Til Råstofplan 2016 blev der ansøgt om at udvide graveområdet i Siem Skov.

- Det var en bekymret borger, som i april sidste år gjorde mig opmærksom på, at der var ansøgt om at grave grus tættere på kirken. Det blev jeg meget forbavset over, og jeg hev straks fat i menighedsrådet og andre, der måske ville have indvendinger, siger Therese Strand Nielsen.

De andre var blandt andet lokale vandværker, der hæftede sig ved, at grusgraven befinder sig direkte oven på grundvandsboringen, som blandt andet forsyner Terndrup med vand. Sammen dannede de

gruppen Værn om vand.

- Selvom vi var mange med forskellige bekymringer, var vandet det bærende. Hvis der sker et udslip i grusgraven, løber det jo direkte i grundvandet, når man fjerner de mange lag jord, sand og grus, der ellers filtrerer og beskytter. Og hvis først drikkevandet skades, kan det være umuligt at få rettet op på igen. Der må simpelthen kunne findes løsninger, hvor vandet ikke er i fare, siger Therese Strand Nielsen.

Sognepræsten vil skyde på, at gruppen afholdt 30 møder i perioden fra gruppens stiftelse og frem til afgørelsen i april i år. Undervejs holdt de en protestaktion ved kirken, hvor forskellige talere argumenterede for et nej til udvidelsen af grusgraven.

- For mig som præst er det vigtigt at gøre noget og kæmpe for lokalområdet. Hvis der skulle ske en forurening eller en ulykke på grund af grusgraven, ville jeg ikke kunne se mig selv i øjnene, hvis jeg ikke havde forsøgt at få det ændret, siger Therese Strand Nielsen.

Tilladelsen endte med at blive godkendt, men selvom Værn om vand tabte det første slag, og områ-

det kom til at indgå i råstofplanen, er det ikke slut endnu for Therese Strand Nielsen.

- Vi fortsætter ufortrødent, og sammen med byrådet i Rebild Kommune er vi ved at klage over regionens afgørelse. Der er stadig mange mennesker, der er utilfredse, og vi håber at kunne få tingene ændret.

Afhængig af råstoffer

Diamanter, kul og uran er alle forskellige typer af råstoffer. Ingen af delene findes dog i Danmark, hvor vi må nøjes med de mindre eksotiske materialer som sand, kalk og ler.

Morten Lauge Pedersen er lektor i naturgeografi på Aalborg Universitet og har indgående kendskab til de danske råstoffer og den proces - og de konflikter - der finder sted, når råstofferne skal kortlægges.

Ifølge lektoren er det som at bede om ballade, hvis regionen placerer graveområder tæt på bymæssig bebyggelse eller i naturområder.

- Det er det samme som at bede om indsigelser i stor stil. Så hvis det kan lade sig gøre, forsøger man at lægge sin indvinding i områder, som i forvejen er i brug, eksempel-

Baggrundsfoto: Laura Guldhammer

Ægteparret Inge og Jørgen Saaby har sat gang i debatten og skabt fokus på molerindustrien på Mors.
Foto: Andreas Falck

- Man kan se det foregå for øjnene af sig. Klinterne bliver nedbrudt ud mod fjorden, som eksponerer det lyse moler, siger Jørgen Saaby om molerlandskabet, som han kæmper for at holde fri for gravemaskiner.
Foto: Andreas Falck

med gruset

KAMP: Nordjylland er afhængig af råstoffer, men ikke alle borgere accepterer, at gravemaskinerne indtager det område, de bor i

vis landbrugsområder. For så har man "kun" konflikten med den nuværende arealanvendelse og så de potentielle nabogener, hvor der typisk ikke bor så mange.

Ifølge Morten Lauge Pedersen er råstoffer altid blevet indvundet og hentet lokalt. Tidligere fordi man ikke kunne transportere over længere afstande, og i dag fordi det ikke kan betale sig.

Ideen er, at når man udvikler byer, bygger supersygehuse og bygger veje, så henter man råstofferne lokalt, for det er det nemmeste og billigste. Det er ikke økonomisk rentabelt at transportere det over meget lange afstande, hverken i forhold til kroner og øre eller til CO₂-regnskab, siger Morten Lauge Pedersen.

Sand, grus og sten er de råstoffer, der bliver indvundet mest af i Nordjylland. Bare 1,5 procent af Nordjyllands areal er udlagt som graveområde, men i 2015 alene blev der gravet knap 3,7 millioner kubikmeter sand, grus og sten op fra den nordjyske undergrund.

Det er især sand, grus, sten og ler, som har lokal betydning for udvikling og byggeri, oplyser Morten Lauge Pedersen. Derimod har mo-

ler og kalk mindre lokal betydning, fordi det i høj grad er eksportvarer.

Region Nordjylland kan ikke vælge frit i hele regionen, når der skal findes graveområder. Det afhænger nemlig af, hvor råstofferne for mange tusinder eller millioner år siden er afsat geologisk.

Nogle råstoffer er så geografisk bestemt, at de ikke findes andre steder i verden. Sådan forholder det sig med moler, som man udvinder på Mors.

Leret og landskabet

Som en kvindes bløde former slynger molerbakkerne sig langs den nordlige kyst på Mors. Selvom vinden gennemsuser marv og ben, er her fredeligt.

- De gule gravemaskiner er ikke blevet sluppet løs, men havde vi ikke gjort det, vi har gjort, havde de været i gang for længst, siger Jørgen Saaby, der sammen med sin kone, Inger, bor i Sundby på Mors med udsigt til Mosebjerg-bakkerne.

Ægteparret begyndte i 2012 en lang og sej kamp mod molerindustrien. En kamp for at undgå, at molerlandskabet Mosebjerg og Stærhøj skulle fyldes af gravehuller,

store bunker overjord og tung lastbilkørsel på de små, snoede veje.

Og en kamp for at undgå, at molerindustrien netop der graver det mange millioner år gamle råstof op for at bruge det til isoleringsmateriale og kattegrus.

Den kamp lykkedes de med, da Mosebjerg og Stærhøj Vest blev taget ud som graveområde i Råstofplan 2016.

- Vores primære drivkraft er, at vi mener, at det her store sammenhængende landskab har så store naturmæssige, landskabelige og geologiske værdier, at det fortjener at blive beskyttet, siger Jørgen Saaby og henviser til den fortælling om, hvordan istiderne og havstrømmingen har skabt molerbakkerne.

- Man kan se det foregå for øjnene af sig. Klinterne bliver nedbrudt ud mod fjorden, som eksponerer det lyse moler. Det ser man ikke andre steder, siger han.

Der er blevet indvundet moler på Mors i omkring 100 år, og efter Inger Saabys opfattelse har molerindustrien været et tabuseret emne på Mors i mange år.

- Mange på Nordmors har deres arbejde på Skarrehageværket, og

tidligere var der mange flere. Man måtte ikke tale om molerindustrien, for de skulle have lov til at grave, fordi man ville bevare arbejdspladserne på Nordmors, siger Inger Saaby og fortsætter:

- De arbejdspladser er selvfølgelig vigtige for de mennesker, men der kan være ting, som har en større samfundsmæssig interesse. Det har potentiale for en anden form for arbejdsplads her på Mors og har den virkning, at Mors kan blive en bosætnings-ø i stedet for et råstofgraveområde. Vi mener, det har langt større perspektiver.

Ikke desto mindre begyndte hun en lang og dyb research om alt fra molerrapporter, miljøreddegørelser og råstofloven.

- Har man ikke virkelig substantielt greb om, hvad lovgrundlaget er, og hvilke kræfter der har været på spil, har man ikke en chance. Det er David mod Goliat, siger Jørgen Saaby og fortæller, at ægteparret ellers har deltaget aktivt i den offentlige debat med læserbreve og er bestyrelsesmedlemmer i Foreningen til bevarelse af "Mosebjerg" og "Stærhøj".

Fortsættes næste side ...

» De gule gravemaskiner er ikke blevet sluppet løs, men havde vi ikke gjort det, vi har gjort, havde de været i gang for længst.

JØRGEN SAABY, aktivist, Sundby, Mors

Det har krævet mange timer at skrive høringsvar, indsigelser, klager og læserbreve mod Region Nordjyllands beslutning om at grave efter fyldsand i Vadum til en tredje Limfjordsforbindelse.
Foto: Andreas Falck

Det er blandt andet regionspolitiker Henrik Ringbæk Madsens (S) opgave at sørge for den rette mængde råstoffer, og samtidig tage hensyn til borgere og natur.
Foto: Laura Guldammer

Henrik Thingholm Kristoffersen kalder sin kamp for at få Vadum ud af råstofplanen for et "journalistisk arbejde med juridiske spidsfindigheder". Foto: Andreas Falck

» Det er en spændende og travl proces, hvor jeg selv besøger en masse lokaliteter og møder en masse mennesker. Og det sker tit, at ildsjæle og andre formår at få overbevist os om, at vi skal ændre i planerne.

HENRIK RINGBÆK MADSEN (S), formand for udvalget for miljø, infrastruktur, klima og kultur i Region Nordjylland

Ægteparret har oplevet årene fra 2012 som en kamp, der har krævet meget tid og mange ressourcer, og indtil december 2015 havde Jørgen Saaby sin egen lægepraksis med en arbejdsuge på 70-80 timer.

- Det var de sidste korte aftentimer og første natteimer, der blev brugt, for der skulle jo sendes høringsvar og indsigelser, så det har sat sig på en stor del af den disponible tid, der var, siger Jørgen Saaby.

Området Stærhøj Øst er stadig med i Råstofplan 2016, ligesom en graveansøgning om Mosebjerg på baggrund af den forrige råstofplan stadig er i spil, og derfor fortsætter ægteparret kampen med at holde molerlandskabet fri for råstofgrave.

Den kamp går blandt ud på at skulle overbevise de regionsrådspolitikere, der skal vedtage råstofplanen.

Kunsten at balancere

Som en lus mellem to negle skal politikere i Regionsrådet tage den endelige beslutning, når en grusgrav skal placeres.

På den ene side presser lodsejere og entreprenører på for at kunne lukre på råstoffer på egen grund, mens naboer, kommune og vandværker ofte gør, hvad de kan for at hive beslutningen i den anden retning.

Henrik Ringbæk Madsen (S) kender om nogen følelsen af at være mellem to negle i råstofspørgsmålet. Han har arbejdet politisk med råstoffer, siden det hed amter, og han er i dag formand for udvalget for miljø, infrastruktur, klima og kultur i Region Nordjylland.

- Ja, det er et besværligt navn. Udvalget for regional udvikling, burde det nok hedde, siger han med et undskyldende smil.

- Når det kommer til råstofplanen, kommer vi aldrig til at gøre alle tilfredse. Det har jeg forståelse for. Jeg ville heller ikke selv bryde

mig om udsigten til at få en grusgrav i baghaven.

Men et supersygehus og den tredje Limfjordsforbindelse kommer ikke bare ud af den blå, og råstofferne skal komme et sted fra.

Og det er Henrik Ringbæk Madsens opgave at få solgt det budskab til de kommende naboer til en grusgrav.

- Det er en spændende og travl proces, hvor jeg selv besøger en masse lokaliteter og møder en masse mennesker. Og det sker tit, at ildsjæle og andre formår at få overbevist os om, at vi skal ændre i planerne, siger han og fortsætter:

- Og selvom jeg møder mange, gør det altid indtryk, når jeg bliver mødt af ihærdige borgere, der gerne vil tale deres sag. Jeg kan eksempelvis huske et ungt par med små børn, der fortvivlede kom og fortalte, at der skulle være grusgrav hele vejen rundt om deres hus. Der kunne jeg godt se, at der var sket en fejl, og at vi måtte lave det om.

Men som regionsudvalgets ansigt udadtil må Henrik Ringbæk Madsen stå for skud for frustrerede borgere.

- Som formand får jeg en del skældud, men det følger med jobbet. Kunne jeg ikke klare det, måtte jeg finde et andet arbejde. Det svarer vel lidt til fodboldkommere, der sjældent er populære heller, siger Henrik Ringbæk Madsen.

Og heller ikke ved Råstofplan 2016 vandt Henrik Ringbæk Madsen en popularitetsmedalje. Protester og indsigelser mod planen gjorde, at politikere måtte udsætte beslutningen. I sidste ende er formanden dog godt tilfreds med, hvordan det hele endte.

- Vi skal finde en balance mellem benyttelse og beskyttelse, og det synes jeg, at vi har formået.

Et sted, de bestemte ikke er tilfredse, er i Vadum. Og her er andre interesser på spil end drikkevand og smukke landskaber.

På Henrik Thingholm Kristoffersens mark i Vadum blaffer kartofleplanternes blade lystigt i vinden. Siden 2015 har han kæmpet for, at hans og omkring tyve andre lodsejeres jord ikke skal udlægges til interesseområde og efterfølgende som graveområde.

Udvikling på standby

Region Nordjylland har nemlig udsat sig Vadum som stedet, hvor der skal graves efter fyldsand til den tredje Limfjordsforbindelse.

- Jeg er i bund og grund ikke berørt som nabo, bortset fra at nogle maskiner ville køre rundt her på et tidspunkt i ubestemt tid. Men jeg følte mig trådt på min ejendomsret ud fra noget, hvor det ikke gav mening, siger Henrik Thingholm Kristoffersen og uddyber:

- Det giver ikke mening, fordi regionens egne opgørelser over behov for fyldsand viser, at der over de næste 17 år er et overskud på 70 millioner kubikmeter sand, og man skal bruge 2 millioner kubikmeter (til den tredje Limfjordsforbindelse, red.). Men det er forsvundet i argumentationen, siger Henrik Thingholm Kristoffersen.

Med Henrik Thingholm Kristoffersen i spidsen er det lykkedes lodsejere og Vadum Samråd at få området nordøst for byen ud af planen og gjort indvindingsområdet vest for Vadum mindre.

Men i Råstofplan 2016 er Vadum et interesseområde, og det betyder blandt andet, at der er begrænsninger for, hvad lodsejerne kan gøre med deres jord. Men der er også begrænsninger for, hvilken lokalplan – og dermed udvikling – Aalborg Kommune kan lave for Vadum, selvom byen er en af de elleve udviklingsbyer i Aalborg Kommune.

Henrik Thingholm Kristoffersen er vækstkonsulent i Væksthus Nordjylland, og derudover har han to gårde og landbrugsjord at passe. Derfor har det ofte været de sene

aftentimer – og sommetider natteimer – at han har skrevet indsigelser, høringsvar og klager.

- Det har kostet meget energi at holde snuden i sporet på den administrative og politiske proces og at have baglandet med sig, siger Henrik Thingholm Kristoffersen og kalder sit arbejde mod Vadum som graveområde for et "journalistisk arbejde med juridiske spidsfindigheder".

Han har også været med til at arrangere borgermøder og været i kontakt med folk, som kunne støtte op om argumenter for, hvorfor der ikke skal graves efter fyldsand i Vadum. Heriblandt entreprenører, som fortæller, at der er flere omkostninger forbundet med at grave efter sand i Vadum, end hvad de kan få ud af det.

Henrik Thingholm Kristoffersen og de andre modstandere har desuden gjort en stor indsats for at finde andre mulige graveområder – blandt andet noget af militærets øvelsesterræn, som ifølge Henrik Thingholm Kristoffersen ikke bliver brugt længere, men det forslag blev blankt afvist.

- Det har været en kamp at finde nogle argumenter, som regionen ville respondere på. Det har været det mest nedtrykkende ved sagen. Hele processen har ofte været som et slag i en dyne. De har hørt efter, men ikke hørt efter på argumentationen og er ikke gået i dialog, siger Henrik Thingholm Kristoffersen.

Da Regionsrådet 25. april i år satte det sidste punktum i Råstofplan 2016, skulle man tro, at protesterne ville høre op.

Men i Siem klager borgere og byråd over råstofplanen, på Mors er langt fra det sidste ord sagt i sagen om moleret, og heller ikke i Vadum stopper kampen for Henrik Thingholm Kristoffersen.

Frem mod næste revidering af råstofplan bliver der næppe ro for Henrik Ringbæk Madsen og de andre i Regionsrådet.